

O české kriminologii, nadějných studentech i chystané sbírce ptákovin

Rozhovor s Jiřím Buriánkem

Podzimní číslo České kriminologie se tematicky zaměřuje na problematiku domácího násilí. Vypovídají o tom nejen dvě odborné statě, které se zabývají trestáním a prací s původci domácího násilí, ale také recenze na nedávno vydanou knihu *Násilí tváří v tvář: Zkoumaní kalamitních podob partnerských vztahů* (2023) z pera editorů Jiřího Buriánka a Zuzany Podané a jejich kolegů působících převážně na katedře sociologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy (FF UK). Když jsme proto přemýšleli, koho dalšího z významných českých kriminologů bychom mohli vyzpovídat a představit tak jeho dlouholetou práci v oboru čtenářům časopisu, volba padla jasně na Jiřího Buriánka.

Docent Buriánek přišel do Prahy z gymnázia v Klatovech a mezi lety 1969 a 1974 vystudoval sociologii a psychologii na FF UK. Od roku 1978 zde působil jako odborný asistent katedry sociologie, aby se v roce 1991, po sice relativně krátkých, ale bouřlivých změnách v personálním obsazení katedry, stal na více jak dvě dekády jejím vedoucím. Během této doby se stala katedra sociologie tradičním místem studia sociologie a zkoumání společnosti s důrazem na sociologickou teorii, metodologii a empirický výzkum.

Jak se píše v jeho profilu na webu katedry, přednáší kurzy metod a technik sociologického výzkumu, ke kterým později přidal také kurzy sociální deviace. Je autorem dvou teoreticko-metodologických monografií *Systémová sociologie? Problémy, předpoklady, perspektivy* (1983) a *Systémová sociologie: Problém operacionalizace* (1994), učebnice *Sociologie* (1996) a autorem či spoluautorem řady odborných článků a kriminologicky zaměřených publikací, z nichž můžeme – vedle již výše zmíněné, jmenovat například *Ženy jako oběti partnerského násilí: Sociologická perspektiva* (2015), *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti* (2015) či *Obavy z kriminality: Mýty a realita* (2020). Během své kariéry se též podílel na řadě empirických výzkumů v oblasti sociologie práce a organizace, veřejného mínění, korupce, viktimizace a pocitu bezpečí občanů. Byl hlavním řešitelem řady českých i mezinárodních projektů. Z těch současnějších lze jmenovat například projekt *Partnerské násilí: diferenciacie jeho podmínek, měření a hodnocení* podpořený Grantovou agenturou České republiky v letech 2018–2020 nebo *International Self-Report Delinquency Study*, jehož čtvrté vlny (2020–2023) se aktuálně účastní více jak 30 zemí světa včetně Česka. Konečně nelze opomenout Buriánkovy zásluhy na budování České kriminologické společnosti, již je momentálně předsedou, nebo podporu vzniku a existence tohoto časopisu.

Čtenáři jistě prominou, že během rozhovoru oslovuji svého informanta neformálně, jeho křestním jménem. Nejde totiž jen o významného českého sociologa a kriminologa, ale také o mého školitele a mentora během mých bakalářských, magisterských i doktorských studií sociologie na FF UK, kolegu, a troufnu si říct, po těch letech vzájemné spolupráce, že i dobrého přítele. Však mám ještě v živé paměti, jak mi na společenském večeru v Břevnovském klášteře ku příležitosti konání I. kriminologických dnů v Praze v lednu 2013 nabídl u jednoho pultíku s bílým ubrusem a s vínem v ruce tykání. Nevím, zda to bylo tou atmosférou, nebo snad faktem, že se mu to odpoledne narodil vnuk František... na to se už ale historie neptá...

Jirku jsem s žádostí o rozhovor oslovila na konci léta a společně s kolegou z redakce, Václavem Walachem, jsme si pro něj připravili řadu otázek ohledně jeho kriminologické kariéry, podílu na institucionalizaci kriminologie jakožto výzkumného směru, zkušeností s empirickým výzkumem a názorů na dosavadní i budoucí vývoj české kriminologie. Původním plánem bylo realizovat celý rozhovor během Evropské kriminologické konference, která se letos konala ve Florencii ve dnech 6. – 9. září a kde jsme oba prezentovali výsledky našich výzkumných projektů. Avšak člověk mění a život mění... v soukolí všech událostí, zajímavých přednášek a především intelektuálně stimulujících společenských večerů a procházek po Florencii jsme nakonec museli vzít za vděk jakousi hybridní formou, s částečným doplněním nebo upřesněním informací i formou e-mailové komunikace.

Eva Krulichová & Václav Walach: Jirko, na Karlově univerzitě jsi vystudoval sociologii a psychologii a pak, v letech 1991–2013, vedl katedru sociologie na Filozofické fakultě. O jaká výzkumná témata ses zajímal na začátku své kariéry?

Jiří Buriánek: Vidím, že se hned na počátku ocitám v roli pamětníka, ale budiž. Lákala mě sociologie sportu, ale začínal jsem sociologií mládeže. Po příchodu na katedru sociologie v roce 1978 jsem učil metodologii, ale můj výzkum se postupně orientoval na sociologii práce a podniku, která nabízela prostor pro aplikaci poznatků v praxi a také drobný přivýdělek. Dodejme ještě, že byla ideologicky poměrně neutrální.

EK & VW: Čím si tě kriminologie získala natolik, že jsi s ní spojil převážnou část své sociologické dráhy?

JB: V 90. letech to bylo nové, aktuální téma. A i když v té době vznikl prostor pro komerční výzkum, kde jsme se s kolegou Pavlem Kuchařem díky předchozím zkušenostem rychle etablovali, odhadli jsme brzy, že bude těžké ustát konkurenci mezinárodních konzultačních agentur. Navíc zkoumání deviací představovalo výzvu, protože nabízelo hledání možností, jak zkoumat věci obtížně přístupné, jak testovat vlastní metodologické dovednosti. No prostě *challenge*, hromada příležitostí, prostor k hledání, společnost v pohybu.

EK & VW: Zajímal ses o kriminologii i před rokem 1989? Jak jsi tehdy kriminologii v Československu vnímal? Spolupracoval jsi nějak s Výzkumným ústavem kriminologickým nebo Sekcí sociální patologie? Existuje z této doby něco, co dnes stojí za kriminologickou pozornost?

JB: Nedá se říci, zajímal. Spíš jsem se jí nevědomky dotkl, když jsme v roce 1984 dělali výzkum šikany a dalších problémových jevů na učňovských internátech energetiky. Bylo to nesmírně zajímavé, ale přiznám se, že jsme to stříhli takříkajíc od boku. Také to skončilo výzkumnou zprávou. Takže s nikým jsem nespolupracoval, o ničem vlastně moc nevím (jedině z pozdějších článků o dějinách kriminologie), tak ani nemohu hodnotit. Nesmírně si však vážím těch, kteří výzkum v této oblasti prováděli. Určitě to měli těžší než my.

EK & VW: V 90. letech jsi editoval číslo Sociologického časopisu věnované otázkám společenské transformace. Co znamenala 90. léta pro českou kriminologii? Máme dnes spolehlivou představu (na empirii založenou), co přesně se po roce 1989 stalo s kriminalitou a které mechanismy k tomu vedly?

JB: To číslo byla fanfarónská drzost od někoho, kdo v kriminologii sotva začínal. Ale šlo o to naznačit význam tohoto tématu, ukázat připravenost na spolupráci se zahraničím a zúročit první zkušenosti (rozvívěla se spolupráce s Florida School of Criminology, s prof. Klausem Sessarem z Hamburku). Samozřejmě jsme reagovali na trojnásobný nárůst registrované kriminality v průběhu čtyř let po sametové revoluci a hledali příčiny této změny. Ale ušetřím tě přednášky o využitelnosti konceptu sociální anomie v pojetí Durkheima, Mertona nebo Messnera s Rosenfeldem, které by bylo možno postupně uplatnit, nemluvě o koncepcích importu zločinu. Podle mého názoru se na tyhle změny společnost poměrně rychle adaptovala a zůstala trpělivou.

A kriminologie jako celek? Inu prostě se emancipovala, zbavila se předchozím režimem přidělené nálepky oněch podezřelých šťouralů, ukázala svůj potenciál říci něco zásadního o té měnící se společnosti a reálně pomoci s její transformací. Opravdu důležitá zde byla mezinárodní pomoc ze zahraničí.

EK & VW: Jakou mezinárodní pomoc máš na mysli?

JB: Spolupráce s Floridou (připomenu hvězdy typu Teda Chiricose nebo Marca Gertze) nám otevřela cestu k novým tématům, k návštěvám akcí American Society of Criminology i ke společným publikacím. K opravdu urychlené orientaci v soudobé kriminologii mi hodně pomohla stáž v Oxfordu u prof. Rogera Hooda. Klíčový byl ovšem vznik European Society of Criminology, protože na této půdě se člověk mohl dozvědět to podstatné o chystaných projektech a s přiměřenou dávkou drzosti se do nich zapojit. Ale šlo tu samozřejmě o víc, o to stát se respektovanými a plnohodnotnými partnery.

EK & VW: Již v 90. letech ses zabýval výzkumem strachu z kriminality a bezpečnostními riziky, což koresponduje s tzv. postmoderním obratem v kriminologii. Jak tento teoretický přechod probíhal u člověka, který předtím psal o F. Engelsovi (1984)?

JB: Je hezké slyšet, že mohlo jít o teoretický přechod. Vždy jsem se považoval spíše za empirika (snad ne úplně přízemního). V rovině zkoumání veřejného mínění nebyly nějaké hluboké teoretické základy příliš zapotřebí. A o postmodernu jsem se začal zajímat, až když jsem připravoval učebnice nebo přednášky z Úvodu do sociologie. Možná ale právě ty mne jaksi držely nad vodou, abych se nestal oním „plochým empirikem“ ignorujícím teoretický kvas v oboru. Dneska samozřejmě tyhle styčné plochy vidím. Ostatně víš, že v naší společné knize se věnuji tématu morálních panik, tedy také emoční složce vnímání rizik.

Ta poslední část otázky mne v tomto ohledu poněkud zaskočila (psal jsem mnohem více o Bertalanffym nebo Parsonsovi), protože Engels byl pro mě vždy především představitelem angažovaného a kritického myšlení. Mimochodem jeho stopu bych dokázal najít v pracích několika současných českých kriminologů. Ale tenkrát mně vadilo to, jak z něj tehdejší koryfejové vědy dělali moderního empirického sociologa, ačkoliv jeho přístup k analýze postavení dělnické třídy byl hodně antropologický (a v tom nesmírně pestrý). Zkusil jsem to do zmiňovaného článku propašovat. A bavilo mě číst, jak oba „klasikové“ v pozdější korespondenci komentovali své práce z období mladistvého nadšení. A když už o tom mluvíme, dotkl jsem se i motivu, zda může představitel vyšší třídy vůbec psát něco relevantního o problémech *working class*. Tohle přece nedávno řešila i reflexivní kriminologie, byť v trochu jiné optice.

EK & VW: Proč by kriminology měl podle tebe zajímat právě koncept rizika? Přináší i dnes tato perspektiva něco nového do studia kriminality?

JB: Rizika nás prostě od nepaměti obklopují, některá dnes nejsou příliš viditelná (jako znečištění životního prostředí), jiná se nečekaně aktualizují (viz příklad války na Ukrajině). Nemůže však jít pouze o objektivní analýzu pravděpodobnosti výskytu nebo dopadů, rizika jsou sociálně konstruovaná. A politicky relevantní. Hezkou kapitolu o současných sociologických přístupech k rizikům napsala Eva Richter do naší společné knížky *Život v průsečíku rizik* (2020). Téma tedy představuje ideální pole pro sociologické zkoumání. Už proto, že část populace rizika aktivně vyhledává. Společnost zbavená rizik by se některým jedincům možná právem jevila jako neskutečně nudná. Potkal jsem třeba západního kriminologa, který tvrdil, že ho vlastně baví žít ve vykřičené, sociálně problémové čtvrti (a být občas vykraden). Platil si samozřejmě pojistku. A to nemluvím o hraničním experimentování s drogami.

EK & VW: Je zajímavé, že toto zmiňuješ, ten kriminolog zřejmě žil v problémové čtvrti zcela záměrně. My jsme ale nedávno ještě s Petrem Kupkou publikovali studii, kde ukazujeme, že lidé, kteří bydlí ve znevýhodněných oblastech, si své

obavy z kriminality nemusejí uvědomovat a mohou je i bagatelizovat, což může být i problém z hlediska efektivní prevence obav z kriminality (Krulichová, Kupka & Walach, 2022). Ukázalo se také, že samotný fakt, že lidé žijí ve vyloučené lokalitě, nemá na obavy z kriminality příliš velký vliv...

JB: Popravdě mě to příliš nepřekvapuje, a to nikoli z důvodu jisté míry otrlosti (smích). K podobnému výsledku jsme došli s Pavlem Kuchařem ve studii publikované v České kriminologii v roce 2020, kdy sama přítomnost vyloučených lokalit v blízkém regionu pocit bezpečí obyvatel nesnižovala. Jako důležitý faktor ovlivňující obavy se nám tenkrát ukázalo hlavně vnímané napětí mezi skupinami obyvatel v lokalitě, což je výsledek, se kterým se dá pracovat i na úrovni prevence obav z kriminality, třeba skrze komunitní akce pro dospělé a děti, nízkoprahové aktivity atd.

V regresních modelech platných pro celou populaci se dezorganizace v bezprostředním okolí respondentova bydliště v posledních letech ukazovala jako silný prediktor obav ze zločinu. Jenomže, jak už jsi naznačila, musíme počítat i s faktorem „normalizace“ rizik. Když se někdo uvnitř vyloučené lokality pohybuje třeba celý život, přiměřeně se adaptuje, a pak mu nepříjde stav okolí nějak dramaticky tíživý. Nějaký ten rámus, odpadky, poničená zařízení nebo poflakující se mládež prostě „neřeší“, nevnímá je jako důležité signály. Jinou otázku samozřejmě zůstává, nakolik existuje v těchto podmínkách pro jednotlivce nějaká reálná možnost volby.

EK & VW: Jako bezpečnostní riziko svého druhu bývá uváděna také korupce. V Česku patříš mezi několik málo sociologů, kteří se tomuto pro mnohé velmi důležitému tématu věnují výzkumně. Co z tvého dosavadního bádání podle tebe plyne?

JB: Zabýval jsem se hlavně vnímáním korupce, ale šlo to tak „dobře“, že jsem záhy začal získávat údaje o bezprostřední participaci lidí. Okolnost, že třetina občanů přiznává v rozhovoru face-to-face zapojení do procesu korupce (v průběhu posledních dvou let, a to i v roli adresáta nabídky úplatku!), mně přišla jako fantastická – jde přece jen o trestný čin. Část dotázaných byla ochotna potvrdit i realizaci takové transakce. Takže jinak obvykle identifikované výrazné zneklidnění korupcí nemá zřejmě ráz pouhého postoje, ale reaguje na konkrétní zkušenosti. Smutnou racionalitu vidím v tom, že ti, co mají pozitivní saldo nabídek, se ke korupci staví smířlivěji, než ti chudí, kteří na úplatky nemají (natož, aby jim je někdo nabízel).

Po světové finanční krizi v roce 2008 jsem po několik let zaznamenával vzestup obav z korupce, ale po čase zneklidnění veřejnosti zase mírně opadlo. Samozřejmě můžeme být vlastně pyšní na to, že v rozhovoru dokážeme vytvořit podmínky k tomu, aby lidé odpověděli na takto citlivé otázky, ovšem zároveň tím konstatujeme, že bavit se o korupci je něčím normálním, že určité korupční klima se ve společnosti pevně zahnízdilo.

EK & VW: Jak obecně byla korupce v české kriminologii podle tebe zatím reflektována? Ptáme se mimo jiné proto, že se nám zdá, že se tímto tématem dosud zabývali spíše ekonomové a politologové než kriminologové.

JB: To zdání je nepochybně poučené, trochu to zřejmě souviselo s očekáváním, co s Českem provede přechod k tržní a demokratické společnosti. Optimistický názor, že se díky jemu sníží hladina korupce, ovšem nenašel větší odezvu v odborném diskurzu, dokonce ani mezi ekonomy či politology. I tak si myslím, že sociologie má větší potenciál nahlédnout korupci šířeji jako kulturní fenomén. Zčásti do toho spadá i mediální pokrytí tématu, zájem veřejnosti o skandály či zneužívání morálních panik politiky. Kriminologie se zatím projevuje trochu zdrženlivěji zřejmě proto, že odsouzených případů je málo, že zkrátka vysoká míra latence analýzu znesnadňuje.

Určitě je správné formulovat pravidla pro transparentní fungování institucí, například veřejných zakázek, a exemplárně trestat jejich porušování. Ale vedle zájmu o velkou korupci (a v tom i o hospodářské škody, jež působí) stojí za podporu i sledování té drobné, každodenní. Nemělo by však jít pouze o sondování norem (ty třeba dokážeš vždy rozpoznat, kdy se dárek mění v korupci?) či snad o nějaké moralizování občanů: živnou půdu i tady vytváří nedostatek zdrojů nebo nefunkčnost služeb či úřadů. Ale výzev pro kriminologii by se našlo více, napadá mne třeba ochrana svědků, whistle-blowerů.

EK & VW: Dnes přednášíš kurzy sociální deviace na FF UK. Jak se stalo, že právě katedra sociologie FF UK generuje tolik kriminologů a kriminoložek?

JK: No to prostě v roce 1993 hledal mladý německý kolega Uwe Ewald někoho, kdo by udělal výzkum pocitu bezpečí Pražanů. A skončil u nás na katedře (později na Mezinárodním tribunálu v Haagu, naštěstí nikoli jako pachatel!). Pár talentovaných studentů se začalo o tahle témata zajímat a mně se samozřejmě nechtělo zůstat v roli osamělého vlka, takže v takové symbióze jsme si pak už mohli dovolit vstoupit do významných mezinárodních projektů: IVAWS (International Violence against Women Survey) o domácím násilí v roce 2003, ISRD (International Self-Report Delinquency Study) o delikvenci mládeže v roce 2007. Ostatně jednou z takto lapených oveček jsi byla i ty (a vyprošuji si, aby někdo začal konstruovat hypotézy o přerodu vlka v baču).

Možná proto, že na začátku své kariéry jsem tolik příležitostí neměl (ale nebylo to vinou těch, kdo mě k empirickému výzkumu přivedli, Antonína Matějovského nebo Miloslava Petruska), vždycky jsem rád zapojoval mladé talenty. Nevylučuji, že jsem je i něco naučil. Ale asi jde i o něco jiného: o pečlivý výběr studentů, o vzájemnou důvěru, o přístup k unikátním datům, která otevírají cestu do světa. Vidím na tobě chuť mi připomenout, že v tvém případě šlo tenkrát o téma, které nikoho z katedry nebavilo (problémová uskupení mládeže, pozn. redakce), jenže efekt se dostavil.

Před lety bych v kontextu otázky nejspíš odkazoval na meritokratické principy a výhody týmové práce. Dnes vidím to kouzlo jako mnohem prostší záležitost, jde totiž o partnerství. Projevuje se i v symbolické rovině, nicméně nebudu ti odpovídat

otázkou „Kdo je uveden jako první autor u kolektivní monografie o delikvenci mládeže?“.

EK & VW: Zde na konferenci Evropské kriminologické společnosti máš příspěvek o nových formách delikvence mládeže, kde analyzuješ data z nedávno uskutečněné, již čtvrté vlny projektu ISRD. Jaké jsou tedy nové formy delikvence?

JB: V pravý čas se do baterie dostaly položky zaměřené na kybernetickou kriminalitu. Zřejmě vývoj kopíruje všeobecné statistiky o dospělých. O růstu patrně svědčí zjištění, že třetina teenagerů má zkušenost s viktimizací v této oblasti. Jinak příspěvek je také o reakci žáků na přítomnost ukrajinských uprchlíků... vychází jako vcelku pozitivní. Tohle téma jsme začlenili jako národní modul, i zde nás zajímá zapojení v roli pachatele i oběti. V dotazníku jsou i další novinky, například téma pomsty ve smyslu revanše, reaktivního násilí, ale k nim se dostaneme až později. Sběr dat skončil terpve v červnu tohoto roku.

EK & VW: Z nedávného výzkumu IKSP vyplývá, že veřejnost hodnotí chování dnešní mládeže hůře v porovnání s chováním té před 10 lety: mladí lidé více šikanují, kradou, páchají násilí, zkrátka jsou surovější. Opravdu je na tom česká mládež tak špatně? Respektive jak se delikvence mládeže vyvíjí?

JB: Veřejnost si ovšem také myslí, že kriminalita roste a tresty jsou stále mírnější a mírnější. Z prvních pohledů na data nic dramatického nevyplývá. Například podíl nejzávažnějších forem zůstává stabilně nízký. Ale bude třeba data připravit na korektní komparace v rámci věkových kategorií, navíc i tentokrát budeme mít možnost sledování vývoje jenom v Praze a v Plzni. To je dáno způsobem výběru. A bude třeba uvážit, jakou roli hraje přechod k online formě vyplňování dotazníku. Ale abych ukojil tvoji zvědavost: česká mládež v porovnání s Evropou vždy vycházela jako průměrná. Oba víme, že oficiální statistiky žádný nárůst nenaznačují.

EK & VW: Se svými kolegy z katedry a Vězeňské služby České republiky prezentuješ také příspěvek o úspěšnosti pachatelů ve vězeňských programech zacházení. Než se dostaneme k příčinám selhání, můžeš nám prozradit, jak k této spolupráci došlo?

JB: Na katedru občas dojdou ti, které jinde s námětem vyhodili. To platilo svého času o reprezentantech Vězeňské služby, když začali budovat své SARPO, tedy systém identifikace rizik a potřeb odsouzených. Vzali mě do týmu a trpělivě snášeli mé metodologické připomínky. A pak mi předhodili data k pilotní analýze. A skončilo to u dvou projektů podpořených Technologickou agenturou ČR, ten druhý právě řešíme.

EK & VW: Účast katedry sociologie FF UK na projektu SARPO patří nepochybně k nejvýraznějším úspěchům české kriminologie. Jak tento projekt vzpomínáš? Jak náročné bylo tuto aplikaci připravit?

JB: Děkuji za uznání, úspěch vidím v propojení akademické sféry s prostředím, kam se výzkumník jen tak nedostane. V tom spočívá ta unikátnost spolupráce. My jsme tehdy byli schopni dodat metodologické zkušenosti, určité know-how. A v neposlední řadě trochu optimismu, víry, že něco takového dává smysl. Postupně tak vznikala jedinečná databáze, která se stále rozvíjí. Dnes pomáháme s prezentací výsledků širší odborné veřejnosti, ale zároveň jsme schopni nabízet nebo testovat metodické postupy uplatnitelné v praxi, například v přípravě podkladů pro podmíněčné propuštění. Musíme tak umět reagovat na konkrétní požadavky. To považuji za životodárný zdroj, a to zejména pro lidi, kteří působí na vysoké škole. Udržuje nás to v kondici, ve střehu.

EK & VW: A proč tedy vězni v programu zacházení selhávají? Lze podle tebe na straně vězeňského personálu udělat něco pro to, aby se podíl neúspěšných snížil?

JB: Selhání si definujeme jako nedokončení, a to má občas zcela objektivní příčiny. Na základě informací od lektorů jsme zjistili, že někteří frekventanti se do programů hlásí účelově, že nemají příliš vysokou motivaci. Ale zjistili jsme také, že výběr probíhá poměrně pečlivě a že odhady rizik selhání jsou již na počátku poměrně validní. Takže vše svědčí spíše o funkčnosti systému. Samozřejmě nevycházíme z plané naděje, že nějaký kurz razantně otočí kormidlem kriminální kariéry. Efekty zatím zůstaly stranou výzkumného zájmu.

EK & VW: Dá se tedy shrnout, že klíčových faktorem, který nakonec ovlivní, zda se člověk k páčání trestné činnosti vrátí nebo ne, je jeho motivace ke změně? A nemůžeme pak jednoduše říct, že můžeme na odsouzeného působit ze všech možných směrů, ale ten, kdo nakonec rozhodne, je on sám, jeho vlastní odhodlání vzít osud do vlastních rukou?

JB: Tak tady se nenechám vyprovokovat k souhlasu s takhle jednoduchým závěrem, i když mým druhým vystudovaným oborem byla psychologie. Připomíná to snahu přestat kouřit nebo – v mém případě – zhubnout. Pokud je odsouzený závislý na drogách, má dluhy, nemá kvalitní rodinné zázemí ani kde bydlet, a nadto postrádá elementární kvalifikaci, jakékoli osobní přesvědčení o změně může vzít rychle za své. Ukazují to provedené analýzy dynamických rizikových faktorů. Koneckonců solidní sociologie se vždy snaží o propojení perspektivy aktéra se strukturálními podmínkami. A ty v mnoha případech idylické nebývají. Vůle ke změně na straně pachatele představuje jen jeden z protektivních faktorů, arciž velmi důležitý.

EK & VW: Dlouhodobě se zabýváš domácím/partnerským násilím. Jak jsme již v úvodu prozradili, letos vychází již v pořadí sedmá¹ kniha na toto téma „*Násilí tváří v tvář: zkoumání kalamitních podob partnerských vztahů*“, kterou jsi editoval spolu se Zuzanou Podanou. Je něco, co tě při analýze dat, z nichž kniha vzešla,

---

¹ Z poslední doby např. *Násilí na mužích. Sonda do zákoutí partnerských vztahů* (2014), *Ženy jako oběti partnerského násilí* (2015), *Abused, Battered, or Stalked: Violence in Intimate Partner Relations Gendered* (2015).

překvapilo? A naopak objevuje se v datech o tomto násilí něco s železnou pravidelností?

JB: Potěšilo mně už to, že jsme byli schopni realizovat i část výzkumu na konkrétních párech. To je i v mezinárodním kontextu dosti ojedinělé. A snad překvapil metodologický poznatek, že referované prevalence se příliš neliší, ať už referují jednotliví respondenti, anebo oba partneři v páru. Ani míra shody v popisu situace v rámci páru není zanedbatelná, i když jisté rozdíly (zejména genderové) se prokázat dají. Jinak výzkum obsahuje i nová témata věnovaná například významu komunikace v páru. Věnujeme se reciprocitě násilí, kde zjišťujeme, že se lidé mohou střídat v roli pachatele a oběti.

Tradičně se vyjadřujeme k hypotéze symetrie, k oné citlivé otázce, nakolik jsou oběťmi partnerského násilí muži. Pravidelně vychází, že jejich podíl není zanedbatelný a zejména v oblasti psychického násilí srovnatelný s prevalencí u žen. Potvrzuje se, že domácí násilí se objevuje na všech úrovních sociálního postavení, více však přece jen na úrovni nízkého socioekonomického statusu.

EK & VW: Jak bys zhodnotil vývoj české kriminologie. Je něco, co hodnotíš vyloženě kladně? V čem naopak výrazně zaostáváme?

JB: Těší mne nástup nové, teoreticky i metodologicky vzdělané generace, připravené vést metodologicky náročné projekty, a to i na mezinárodní úrovni. Do zahraničí pronikají články českých autorů, dočkali jsme se dokonce prvního skutečně významného mezinárodního ocenění (Jakub Drápal získal letos na konferenci Evropské kriminologické společnosti ve Florencii cenu The Young Criminologist Award, pozn. redakce). Koneckonců dodnes nám kolegové připomínají úspěšnou Evropskou kriminologickou konferenci v Praze 2014. Doktorandi obhájí své práce na prestižních pracovištích v cizině (a třeba takový Tomáš Diviák už na nich učí).

Brzdí nás nedostatek prostředků na výzkum. Mrzí mě, že léta udržovaná časová řada údajů o pocitu bezpečí, už pět let nemá pokračování. A je ostudné, že na realizaci prestižního mezinárodního výzkumu delikvence je třeba dolovat prostředky z položek na studentský výzkum. Nemyslím, že by nám vysloveně chybělo nějaké téma. Česká kriminologie je dostatečně rozkročená i z hlediska paradigmatického. Ale cítím, že se v rámci rozhovoru začínám blížit formátu nějaké zprávy o činnosti, a ty vytvářím nerad.

EK & VW: Jak vidíš své budoucí kriminologické působení? Existuje ještě nějaké téma, které bys chtěl zpracovat, nebo nějaký úkol, který by sis chtěl vzít za svůj?

JB: Chtě nechtě se již definitivně stanu pamětníkem, i když se zkrácenou pamětí. Doufám, že neztratím svůj návyk dívat se raději do budoucnosti, než se ohlížet zpět. Ale abych se vrátil na začátek: chtěl bych se věnovat třeba sociologii sportu, takže mi zde naskakuje odpověď typu sport a zločin. Ne snad že bych byl fandou kritické

sociologie sportu, na to ho mám příliš rád. To ostatně víš přinejmenším z pohledu naší společné účasti na Yellow Ribbon Run.

Asi bych také mohl uplatnit něco ze své sbírky ptákovin a napsat příručku o analýze dat. Nelze ovšem vyloučit, že zase přijdou nějací doktorandi s něčím úplně novým a neotřelým (ve spektru od sado-maso třeba k hokeji nebo k transcendenci), a já zas takové výzvě podlehnou. Ale to už budu jenom radit zpovzdálí nebo průvodcovat. Úkol předat obor mladším jsem splnil a nestal jsem se nepostradatelným. Není to super?

Literatura

- Buriánek, J. (1983). *Systémová sociologie? Problémy, předpoklady, perspektivy*. Praha: Univerzita Karlova.
- Buriánek, J. (1984). B. Engels, sociolog-výzkumník. *AUC PHILOSOPHICA ET HISTORICA*, 1984(1), 21-37.
- Buriánek, J. (1994). *Systémová sociologie: Problém operacionalizace*. Praha: Univerzita Karlova.
- Buriánek, J. (2008 [1996]). *Sociologie*. Třetí vydání. Praha: Nakladatelství Fortuna.
- Buriánek, J., & Kovařík, J. (eds.) (2006). *Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech*. Praha: Triton.
- Buriánek, J., & Pikálková, S. (2013). *Intimate Violence. A Czech Contribution on International Violence Against Women Survey*. Praha: Karolinum.
- Buriánek, J., Pikálková, S., & Podaná, Z. (2014): *Násilí na mužích. Sonda do zákoutí partnerských vztahů*. Praha: FF UK (Humanitas).
- Buriánek, J., Pikálková, S., & Podaná, Z. (2015): *Abused, Battered, or Stalked: Intimate Violence Gendered*. Praha: Karolinum.
- Buriánek, J., & Podaná, Z. (Eds.) (2023). *Násilí tváří v tvář. Zkoumání kalamitních podob partnerských vztahů*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum.
- Buriánek, J., & Richter, E. (Eds.) (2020). *Život v průsečíku rizik*, Praha, Karolinum.
- Krulichová, E., & Buriánek, J. (Eds.) (2020). *Obavy ze zločinu: mýty a realita*. Praha: Karolinum.
- Krulichová, E., Kupka, P., & Walach, V. (2022). Does Location Matter? Fear of Crime and its Determinants in Disadvantaged and More Affluent Neighborhoods in Czechia. *European Journal on Criminal Policy and Research*, <https://doi.org/10.1007/s10610-022-09533-7>
- Kučař, P., Buriánek, J. (2020): Vnímání bezpečí v sociálně rizikovém regionu, *Česká kriminologie* 1/2020, 1-22
- Moravcová, E., Podaná, Z., & Buriánek, J. (Eds.) (2015). *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Triton.

Pikálková, S. (Ed.) (2004). *Mezinárodní výzkum násilí na ženách – ČR/2003: příspěvek k sociologickému zkoumání násilí v rodině*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

Pikálková, S., Podaná, Z., & Buriánek, J. (2015). *Ženy jako oběti partnerského násilí: Sociologická perspektiva*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON.